

PIOTR GOŁDYN
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

PARCJALNE STUDIUM Z DZIEJÓW SZKOŁY POWSZECHNEJ W WIESIOŁOWIE (1918-1938)

Choć w ostatnim czasie wiele uwagi poświęca się dziejom oświaty w okresie II Rzeczypospolitej, to wydaje się jednakże, że temat ten nie do końca jest jeszcze spenetrowany. Szczególnie, jeśli weźmiemy pod uwagę zagadnienia z historii szkolnictwa w aspekcie regionalnym. Tu bowiem brakuje często materiałów źródłowych bądź są one dość mocno rozproszone i znajdują się niekiedy w miejscach dla badacza zaskakujących. Tak było w przypadku szczątkowych materiałów dotyczących funkcjonowania Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie. Znalazły się one na strychu Szkoły Podstawowej w Karszewie. Wśród przechowywanych tam materiałów znalazła się teczka zawierająca dokumentację szkoły: arkusze organizacji pracy nauczyciela, sprawozdania z działalności czy sprawozdania z wizytacji. Poza tym ocalały także księgi ocen i postępów uczniów. Na podstawie tych materiałów możliwe jest parcjalne¹ odtworzenie dziejów tej szkoły, która swój żywot zakończyła na rok przed wybuchem II wojny światowej.

Sam Wiesiołów to wioska położona na północny-wschód od Dąbia nad Nerem. Leży ona na terenie właśnie gminy Dąbie, w powiecie kolskim, województwie wielkopolskim. W okresie, w którym funkcjonowała szkoła, Wiesiołów przynależał do gminy Karszew i do pierwszego kwietnia 1938 znajdował się w powiecie kolskim, województwie łódzkim, później w województwie poznańskim.

Nie wiadomo kiedy dokładnie szkoła została założona. Można przypuszczać, że istniała, być może, od końca XIX lub początków XX wieku i należałoby ją wiązać z mniejszością ewangelicką, która zamieszkiwała dość licznie ten teren. Potwierdza to również liczba dzieci ewangelickich uczęszczających do wiesiołowskiej szkoły. Wiadomo, że została ona przejęta przez polskie władze z dniem 1 kwietnia 1919 r. Szkoła posiadała swój własny budynek, co na tamte czasy, zwłaszcza w środowisku wiejskim było dużym osiągnięciem. Placówce przynależało także pół morgi ziemi. Była to szkoła „jednoklasowa mieszana”. Pierwszym kierownikiem był Teodor Szulc. Pełnił tę funkcję od 1 sierpnia 1919 do 1 września 1922 r. W szkole pracował jednakże od 1 kwietnia 1919 r. Po nim kierownikiem w Wiesiołowie został August Falkenberg, który objął to stanowisko 1 sierpnia 1922 r. i pozostawał na nim do likwidacji szkoły².

¹ „Parcjalny” oznacza częściowy, nie obejmujący całości (Zob. *Słownik wyrazów obcych*, red. M. Bańko, Warszawa 2003, s. 942). W takim kontekście należy traktować ten artykuł, który oparty jest wyłącznie na ocalałych aktach wytworzonych przez szkołę.

² Archiwum Szkoły Podstawowej w Karszewie, Akta Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie, bez sygnatury, bez paginacji (dalej: ASPK, ASPW), Szkoła w Wiesiołowie. Organizacja.

W pierwszym okresie funkcjonowania szkoły wśród uczniów przeważali ewangelicy, jednakże w kolejnych latach tendencje te zaczęły się wyrównywać, a następnie przeważała liczba uczniów wyznania katolickiego. I tak w roku szkolnym 1919/20 do szkoły w Wiesiołowie uczęszczało 73 uczniów, z czego 59 ewangelików i 14 katolików. W następnych latach wyglądało to następująco – 1920/21 odpowiednio 68 uczniów/17 katolików/51 ewangelików i dalej: 1921/22 – 65/19/46; 1922/23 – 73/22/49; 1923/24 – 72/39/32; 1924/25 – 76/51/23; 1925/26 – 74/53/20; 1926/27 – 74/53/20; 1927/28 – 67/47/19; 1928/29 – 61/46/14; 1929/30 – 70/53/17, 1930/31 – 80/55/25; 1931/32 – 75/50/25. Trzeba również wspomnieć, że w okresie od 1922 do 1927 odnotowano w poszczególnych latach pojedynczych uczniów wyznania mojżeszowego³.

Z lat dwudziestych XX wieku zachowało się niewiele informacji dotyczących funkcjonowania szkoły. Dlatego też, za interesujący można uznać rozkład godzin wiesiołowskiej szkoły w roku szkolnym 1925/26.

Tabela 1. Liczba godzin poszczególnych przedmiotów w roku szkolnym 1925/26⁴.

Przedmiot	Wspólnie oddział					Wspólnie oddział					Ogółem
	I		I i II	II		III		III i IV	IV		
	NG	ZC	NG	NG	ZC	NG	ZC	NG	NG	ZC	
Religia	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	3
J. polski	3	2 ½	-	3	2 ½	3 ½	3 ½	-	2 ½	3 ½	12
J. niem.	1	1	-	1	1	1	1	-	1	1	4
Rachunki ¹	2 ½	2 ½	-	2 ½	2 ½	2 ½	2 ½	-	2 ½	3 ½	10
Przyroda	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Geografia	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	2
Historia	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	2
Roboty	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Śpiew	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	2
Razem	6 ½	6	2	6 ½	6	9	7	5	8	8	37

Legenda: NG – nauka głośna, ZC – zajęcia ciche

¹ Przedmiot ten nosił dokładnie nazwę: Rachunki z geometrią

W październiku w szkole podjął pracę ks. Sienkiewicz. Pełnił on posługę prefekta w Dąbju nad Nerem, a w Wiesiołowie nauczał religii w wymiarze dwóch godzin w tygodniu⁵. W samej szkole zajęcia prowadzone były od godziny 8 do 15.30⁶.

Jeśli chodzi o liczbę dzieci, to w roku szkolnym 1925/26 odnotowano ich w placówce 73, z czego chłopców 38 a dziewczynek 35. I tak w oddziale pierwszym było uczniów 18 (12 chłopców i 6 dziewczynek), w oddziale drugim – 19 (11/8), w trzecim – 23 (10/13) i wreszcie w oddziale czwartym 13 (5/8)⁷.

³ Tamże.

⁴ Tamże, Rozkład godzin w szkole powszechnej w Wiesiołowie na rok szkolny 1925/26

⁵ ASPK, ASPW, Pismo z 17 października 1925 r. do Inspektora Szkolnego w Kole.

⁶ Tamże, Tygodniowy plan lekcji i zajęć na rok 1925/26.

⁷ Tamże.

W kolejnych dwóch latach religii uczyła katechetka z Dąbia – pani Grzmielewska. Niestety imienia nie udało się ustalić. Pracowała ona w wymiarze czterech godzin tygodniowo⁸.

Jak wspomniano wcześniej w latach dwudziestych w szkole w Wiesiołowie przeważali uczniowie wyznania ewangelickiego. Wnioskować należy, że byli to potomkowie kolonistów niemieckich. Dla nich więc prowadzone były zajęcia z języka niemieckiego. Niestety pod koniec lat dwudziestych liczba dzieci ewangelickich spadła na tyle, że szkoła nie miała obowiązku organizować zajęć z tego przedmiotu. W Wiesiołowie miała miejsce mniej więcej taka sytuacja w roku 1928. Na 15 listopada 1928 r. datowane jest pismo, które otrzymał kierownik szkoły w Wiesiołowie – August Falkenberg, a w którym napisano:

Wobec tego, że poza oddziałem I nie ma w pozostałej grupie przynajmniej 12 uczniów ustawowo nie można wymagać oddzielnych godzin języka niemieckiego⁹.

W odpowiedzi kierownik szkoły napisał:

(...) wyjaśniam, iż oddziały II, III, i IV liczą łącznie 13 dzieci ewangelickich, uczących się języka niemieckiego, a nie poniżej 12, jak zaznaczono (...). W oddziale I jest bowiem tylko jedno dziecko ewangelickie. Wobec tego uprzejmie proszę Pana Inspektora o łaskawe zatwierdzenie 2 godzin języka niemieckiego¹⁰.

1. Pieczęć Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie
Źródło: Akta Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie

Zgoda na prowadzenie zajęć z języka niemieckiego była, jednakże nie w ramach nadgodzin. Nauczyciel musiał tak zmienić rozkład tygodniowy zajęć, aby wygospodarować dwie godziny na ten przedmiot, co nie było sprawą łatwą.

⁸ Tamże, Pismo do kierownika szkoły z dnia 21 października 1927 r.

⁹ Tamże, List do Augusta Falkenberga z dnia 15 listopada 1928 r.

¹⁰ Tamże, List do Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 19 listopada 1928 r.

W roku 1928 pojawiła się nowa katechetka. Była nią Józefa Paduszyńska. Podobnie jak jej poprzedniczka uczyła religii katolickiej w wymiarze czterech godzin tygodniowo. Poza tym była katechetką w szkole w Dąbiu nad Nerem¹¹.

Na przełomie roku 1930 i 1931 wszystkie szkoły zobowiązane były wypełnić i odesłać *Formularz Statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1930/31*. Choć to formularz tylko i wyłącznie statystyczny dostarcza wielu ciekawych informacji na temat szkół, a w tym przypadku szkoły w Wiesiołowie. Uzyskujemy tu dane spisane w styczniu 1931 r. I tak wiemy, że szkoła w Wiesiołowie nadal była jednoklasową. Administracyjnie szkoła przynależała do gminy Karszew, powiat kolski, województwo łódzkie. Do najbliższego urzędu pocztowego, który znajdował się w Dąbiu nad Nerem było 3 km, zaś do najbliższej stacji kolejowej w Kłodawie – 14 km. Szkoła miała charakter publiczny, była koedukacyjna, a dni wolne obowiązywały w święta katolickie. Do szkoły uczęszczały dzieci z dwóch wsi: Wiesiołowa i Kupinina. Szkoła była zaopatrzona w wodę i do picia, i do mycia, a pobierana była ze studni mieszczącej się na podwórku. Wodę przynoszono w wiadrze, a dzieci myły ręce w misce. Salę lekcyjną ogrzewano piecem kaflowym, a wykorzystywano do tego celu węgiel. Nie było natomiast oświetlenia. Była biblioteka, która obejmowała 108 tomów. Szkoła nie posiadała żadnego radia ani kina. Klasa, w której dzieci się uczyły miała powierzchnię 54 m². Długa była na 9 metrów, a szeroka na 6. Wysoka z kolei na 3,70 m. Ważną kwestią było to, że szkoła posiadała swój własny, murowany budynek. Został on wybudowany w 1918 r. W budynku szkoły mieściło się także mieszkanie dla nauczyciela – trzy pokoje i jedna kuchnia. Szkoła użytkowała także pewien teren. Wynosił on 0,28 hektara, z czego połowa przynależała szkole, a połowa nauczycielowi. Tym nadal był August Falkenberg, który uczył w wymiarze 30 godzin tygodniowo. Religii katolickiej (4 godziny tygodniowo) uczyła dalej Józefa Paduszyńska. Na kontrakcie pracowała także woźna – Helena Stańczykowa, która zarabiała miesięcznie ok. 10 zł. Nad zdrowiem dzieci w wiesiołowskiej szkole czuwał lekarz z Dąbia – Czesław Zapędowski. Opieka ta polegała przede wszystkim na badaniu uczniów i udzielaniu im porad¹².

Z tegoż formularza dowiadujemy się także o zajęciach rodziców (ojców). I tak przeważali rolnicy: średni (5-50 ha) – 24, małorolni (poniżej 5 ha) – 27, robotnicy rolni – 22, rzemieślnicy – 2, profesorowie i nauczyciele – 1, inne zawody – 5¹³.

Wracając do szkoły, uczniowie nie otrzymywali śniadań, nie korzystali ani z kolonii, ani półkolonii. Co zadziwiające w placówce nie było żadnych organizacji uczniowskich, ani sportowych, ani artystycznych¹⁴.

Niezwykle mało informacji zachowało się odnośnie samego nauczyciela, a zarazem kierownika szkoły. Wiadomo, kiedy objął stanowisko, ale nie wiadomo, gdzie pracował wcześniej. Pewne jest, że ukończył szkołę średnią, ale tajemnicą pozostaje gdzie. W samym Wiesiołowie aktywnie uczestniczył w pracach kółka rolniczego w charakterze sekretarza. Ciekawostką jest to, że w jednym ze sprawozdań, w punkcie dotyczącym pracy pozalekcyjnej w szkole, wpisał „przygotowanie się do lekcji oraz poprawianie zeszytów”. Przeznaczał na to 12 godzin tygodniowo¹⁵.

Według sprawozdania rocznego (1930/31) placówka w Wiesiołowie prenumerowała jedno czasopismo, którym było „Życie Szkolne”. To trochę mało, jeśli chodzi o dbałość o poziom naukowy szkoły. Tym bardziej, że nauczyciel nie brał udziału w konferencjach,

¹¹ Tamże, Tygodniowy rozkład godzin pracy grona nauczycielskiego na rok szkolny 1929/30.

¹² Tamże, *Formularz Statystyczny dla szkół powszechnych na rok szkolny 1930/31*.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże, *Sprawozdanie roczne za rok szkolny 1930/31*.

ni w kursach wakacyjnych czy też innych formach samokształcenia. Jeśli chodzi o wyposażenie placówki, to poczyniono drobne zakupy, takie jak liczydło stojące czy bryły geometryczne. Szkoła zgłaszała jednakże zapotrzebowanie na szafę i krzesło dla nauczyciela¹⁶.

Ważnym elementem funkcjonowania szkoły była współpraca z rodzicami. W przypadku Wiesiołowa nie była ona na najwyższym poziomie. Co prawda rodzice i społeczeństwo miało pozytywny stosunek do szkoły, jednakże nie było większego zaangażowania w życie placówki. Komitet rodzicielski nie funkcjonował, aczkolwiek nauczyciel wskazywał na zaangażowanie rodziców w sprawy wychowawcze. Przy szkole działała natomiast opieka szkolna. W roku sprawozdawczym 1930/1931 odbyły się dwa posiedzenia opieki. Pierwsze dotyczyło uchwalenia budżetu szkoły, drugie z kolei sprawy wykopek¹⁷.

Warto w tym miejscu poświęcić odrobinę uwagi bibliotece szkolnej. Według sprawozdania z jej działalności w roku szkolnym 1930/31 wynika, że posiadała ona 108 woluminów. Przez cały rok szkolny nie przybył żaden nowy. W szkole uczyło się wówczas 80 dzieci, jednakże czytelnictwo sięgało około 50%, odnotowano bowiem 43 dzieci wypożyczających książki (23 chłopców i 20 dziewczynek). W sumie wypożyczyli oni 771 tomów. Książki czytały jedynie dzieci z oddziałów III i IV. Nie prenumerowano dla nich żadnych czasopism¹⁸.

W następnym roku szkolnym stan czytelnictwa utrzymywał się na podobnym poziomie. Z biblioteki korzystała około połowa uczniów i także tylko z III i IV oddziału. Przybyło jednakże kilka książek.

Książki czytają dzieci starszych oddziałów. Czytelnictwo rozwija się dobrze. W roku szkolnym 1931/32 Dozór Szkolny gminy Karszew zakupił dla biblioteki 4 książki, a 1 książka została nadesłana przez Inspektorat Szkolny w Kole¹⁹.

W roku 1930, jako nauczyciel religii katolickiej, pojawił się w wiesiołowskiej szkole ks. Gałązka. Z kolei w marcu 1931 r., w dniach od 5 do 7, dzieci nie miały zajęć z powodu rekolekcji, zaś uczniowie oddziału I i II obecni byli w szkole w godzinach porannych, od 8 do 10²⁰.

Pewną informację o stanie zdrowia uczniów dostarcza nam ankieta przesłana do Wydziału Higieny Szkolnej Ministerstwa Zdrowia Publicznego. Ta dotycząca szkoły w Wiesiołowie pochodzi z 6 października 1931 r. Przebadano wówczas 74 (tyłu było obecnych w szkole, stan uczniów wynosił wówczas 77). Na tę liczbę tylko pięcioro określono jako chorowitych. Jednakże troje dzieci było zawszonych (gnidy), troje miało inne choroby dermatologiczne („inne cierpienia skóry”). Także u trojga zdiagnozowano jaglicę i u trojga – „inne zaraźliwe nieżyty łącznicy oka”. Jedno dziecko określono jako kalekę²¹.

Takim wydarzeniem oddającym klimat ówczesnej epoki, a tym samym funkcjonowania szkół w tamtym okresie, jest przerwa w nauce przeznaczona na zbieranie ziemiaków. W piśmie do Inspektora Szkolnego w Kole kierownik informował, że w roku 1932 nastąpi ona pod koniec września.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, *Sprawozdanie biblioteki szkolnej za rok szkolny 1930/31*.

¹⁹ Tamże, *Sprawozdanie biblioteki szkolnej za rok szkolny 1931/32*.

²⁰ Tamże, *List do Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 27 lutego 1931 r.*

²¹ Tamże, *Ankieta do Wydziału Higieny Szkolnej Ministerstwa Zdrowia Publicznego*.

Kierownictwo szkoły donosi Panu Inspektorowi, że Opieka Szkolna przy tut. szkole powszechnej urządziła przerwę w nauce z powodu kopania kartofli od dnia 20 września do 1 października r.b. włącznie²².

Przerwanie nauki nastąpiło także w styczniu 1933 r. Powodem decyzji o zawieszeniu zajęć szkolnych był silny mróz. Mimo prób dogrzewania sali lekcyjnej udało się osiągnąć temperaturę około 0°C²³.

Z dokumentów odnoszących się do roku szkolnego 1932/33 wywnioskować można, że pojawił się nowy katecheta. Był nim Jan Czesław Dolata²⁴.

Pod koniec 1933 r. kierownik szkoły miał nadzieję na jej dalszy rozwój organizacyjny. Myślał, że przyczynić się może do tego budowa stacji kolejowej we wsi (dokładnie miała to być stacja Dąbie nad Nerem). Pisał do inspektora:

Ze względu na to, że w Wiesiołowie powstaje stacja kolejowa i liczba dzieci w wieku szkolnym na pewno się powiększy, kierownictwo szkoły jest tego zdania, że najdalej w roku 1933 należy stworzyć 2-klasową szkołę powszechną²⁵.

Zachowany materiał archiwalny nie pozwala na równomierne odtworzenie działalności placówki. Najwięcej bowiem informacji odnosi się do lat trzydziestych XX wieku, a więc zasadniczo do ostatnich ośmiu lat funkcjonowania placówki. Stosunkowo wielu informacji o szkole, jej nauczycielu, poziomie naukowym dzieci przynoszą sprawozdania z wizytacji przeprowadzanych przez inspektora szkolnego.

Jedną z takich wizytacji, z której zachowało się sprawozdanie, została przeprowadzona w roku 1934. Inspektor przybył do szkoły 7 listopada tegoż właśnie roku. Jak na warunki wiejskie była to dobra szkoła. Posiadała (jak wcześniej wspomniano) własny budynek, a sala lekcyjna była dobrze umeblowana, dość widna i wyglądała estetycznie. W szkole od 12 lat pracował August Falkenberg. Frekwencja dzieci zadowalająca, sięgająca 90%. Mimo tego, poziom naukowy inspektor określił jako mierny. Dzieci miały problem w wypowiedzaniu się, „trudno było od nich coś wydobyć”, a co więcej

wiadomości posiadają werbalne, na ogół są słabo rozwinięte i nie potrafią samodzielnie pracować. Piszą dość niestarannie, zeszyty mają nieporządek, zwłaszcza te, które z góry przeznaczone do prac i ćwiczeń nieprzeoglądanych przez naucz. Nauczyciel mało uwzględnia zasady samodzielności i aktywności u dzieci, w metodach jego pracy braki te występują wyraźnie. Przygotowanie się do lekcji naucz. również pozostawia wiele do życzenia. Brak dobrze przemyślanego i wykończonego rozkładu materiału nauczania na cały rok, godziny zajęć cichych nie są należycie wykorzystywane²⁶.

Inspektor miał także zastrzeżenia co do kultury życia codziennego i higienicznego. Uważał, że w tym zakresie są jeszcze pewne niedomagania i braki. Dzieci na lekcjach siedziały w „paltach i beretach”. Wnosiły dużo błota bowiem brakowało wycieraczki. Nie odpowiednio przygotowane były także urządzenia do mycia. Zadowolający był za to stan pomocy naukowych i biblioteka, która liczyła wówczas 120 woluminów, jednakże czytelnictwo

²² Tamże, *Pismo do Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 18 września 1932 r.*

²³ Tamże, *Pismo do Inspektora Szkolnego w Kole z dnia 27 stycznia 1933 r.*

²⁴ Tamże, *Sprawozdanie z organizacji publicznej szkoły powszechnej 1-klasowej w Wiesiołowie.*

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże, *Sprawozdanie z wizytacji szkoły przeprowadzonej 7 listopada 1934 r.*

w szkole nie było rozwinięte. Szkoła nie prenumerowała ani „Płomyka”, ani „Płomyczka”. Kontakt z rodzicami był, jednakże niezwykle luźny i niezorganizowany. Zadania z zakresu oświaty pozaszkolnej realizowane był w kółku rolniczym, a sama placówka cieszyła się przychylnością władz gminnych²⁷.

W świetle tych obserwacji inspektor wydał zarządzenia kierownikowi szkoły. Przed wszystkim nakazał uzupełnić materiał, a jemu samemu lepiej przygotowywać się do lekcji, uwzględniając metody pracy, dzięki którym dzieci osiągną samodzielność. Zalecił także unikanie ciągłego odpytywania i podawania informacji jedynie w sposób werbalny. Nauczyciel miał racjonalnie organizować zajęcia ciche i zwiększyć nacisk na praktyczne zajęcia odnoszące się do kultury życia codziennego. Miał też częściej sprawdzać zeszyty dzieci i zapoznać się gruntownie z nowymi programami szkolnymi²⁸.

Kolejna wizytacja miała miejsce rok później, a dokładnie 28 listopada 1935 r. Inspektor hospitował zajęcia we wszystkich czterech oddziałach. Jego ocena poziomu naukowego dzieci nie różniła się od tej wyrażonej rok wcześniej. Dzieci nadal miały trudności w wypowiedzaniu się, wiedza przekazywana była w sposób werbalny. Problemy te wynikały między innymi z niewłaściwego przygotowania rozkładu materiałów przez nauczyciela. Kultura życia codziennego i higiena również nie poprawiły się, stąd zalecenia wydane przez inspektora nie różniły się od tych sprzed roku²⁹.

W ostatnim roku przed likwidacją szkoły uczęszczało do niej 65 uczniów, z czego do oddziału pierwszego 17, do drugiego – 16, trzeciego – 14 i czwartego 18. W trakcie roku szkolnego przybyło troje uczniów, a ubyło dwoje. Stan na dzień 21 czerwca 1938 r. wyniósł zatem 66. Jeśli chodzi o promocję, do oddziału drugiego przeszło 12 uczniów, do trzeciego – 14, do IV – 7. Co interesujące szkołę ukończyło zaledwie dwóch uczniów, zatem w na kolejny rok zostało aż 16 uczniów³⁰.

Warto w tym miejscu przypomnieć uczniów, którzy uczęszczali do tej placówki w ostatnim roku jej działalności. Informacje o nich zostały zestawione w poniższych tabelach.

Tabela 2. Oddział I³¹

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imiona rodziców	Wyznanie
Grzelak Czesław	31 III 1929	Kupinin	Józef i Władysława	Katolik
Jabłoński Jan	20 IX 1930	Wiesiołów	Emil i Antonina	Katoliczka
Mysiński Zdzisław	3 VII 1930	Ostrów	Antoni i Weronika	Katolik
Wawrzyniak Henryk	28 VIII 1930	Chorzepin	Stanisław i Marianna	Katolik
Osterman Edwin	22 III 1930	Baranowice	Rudolf i Alma	Luteranin
Penno Zenon	13 XII 1929	Wiesiołów	Michał i Wanda	Luteranin
Kukatsch Bertold	27 XII 1930	Ostrów	Adela Krüger	Luteranin
Krause Albert	12 I 1930	Wygorzel	Emil i Emma	Luteranin

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, *Sprawozdanie powizytacyjne z dnia 28 listopada 1935 r.*

³⁰ *Księga ocen zachowania się i postępów uczniów w roku szkolnym 1937/1938*, s. 4.

³¹ Wszystkie tabele stanowią opracowanie własne na podstawie księgi ocen i postępów uczniów w roku szkolnym 1937/1938.

Wegner Brunon Maks	25 XII 1929	Łusic	Ryszard i Emma	Luteranin
Schindel Eryka Zofia	20 X 1930	Wiesiołów	Fryderyk i Olga	Luteranka
Gutknecht Olga	11 VI 1929	Mrowisko	Edward i Emilia	Luteranka
Grzelak Helena	12 XII 1929	Kupinin	Józef i Weronika	Katoliczka
Marchewka Teresa	25 XII 1930	Kupinin	Szczepan i Weronika	Katoliczka
Gnatkowska Janina	28 X 1929	Kupin	Czesław i Józefa	Katoliczka
Zborowczyk Genowefa	9 II 1929	Smardzew	Stefan i Wiktoria	Katoliczka
Grzelak Sabina ^a	4 III 1928	Kupinin	Józef i Władysława	Katoliczka
Kowska Genowefa	7 X 1930	Rośle	Władysław i Helena	Katoliczka

^a Według adnotacji poczynionej w księdze ocen, wystąpiła w maju 1938 r. i przeniosła się do szkoły w Tarnówce, gminie Karszew.

Tabela 3. Oddział II

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imiona rodziców	Wyznanie
Grzelak Henryk	8 I 1929	Kupinin	Józef i Weronika	Katolik
Daroszewski Leon	7 VIII 1929	Rogoźno	Stanisław i Władysł.	Katolik
Marchewka Henryk	14 VII 1929	Kupinin	Szczepan i Weronika	Katolik
Schindel Heliodor	8 IV 1929	Wiesiołów	Edmund i Amelia	Luteranin
Kot Jan	19 II 1929	Wiesiołów	Adam i Ida	Luteranin
Glor Rudolf	20 IV 1926	Wiesiołów	Fryderyk i Marianna	Luteranin
Opas Eugenia	22 II 1929	Kupinin	Antoni i Feliksa	Katoliczka
Just Zelma	14 IV 1929	Sobótka	Edmund i Leokadia	Baptystka
Falkenberg Lili	24 VIII 1929	Kupinin	Otton i Alina	Luteranka
Barleben Żaneta	14 II 1929	Wiesiołów	Henryk i Amanda	Luteranka
Alagierska Czesława	1 I 1929	Wiesiołów	Bolesław i Janina	Katoliczka
Mut Herta Eugenia	1 V 1929	Ostrów	Fryderyk i Olga	Luteranka
Śmigiel Marianna	20 II 1929	Kupinin	Franciszek i Aniela	Katoliczka
Schindel Fryda Elza	6 I 1928	Wiesiołów	Fryderyk i Olga	Luteranka
Mysińska Czesława	21 X 1927	Ostrów	Antoni i Weronika	Katoliczka
Kizewetter Longin	5 III 1930	Grabów	Emil i Natalia	Luteranin
Rzepka Władysław	20 X 1929	Grzegorzew	Stanisław i Helena	Katolik

Tabela 4. Oddział III

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imiona rodziców	Wyznanie
Altwasser Roman	26 III 1928	Dąbie n/Nerem	Adolf i Marianna	Katolik
Karbowiak Kazimierz	2 XII 1928	Mosty ^b	Józef i Helena	Katolik
Glor Albert	17 IV 1928	Wiesiołów	Fryderyk i Marianna	Luteranin

Antosik Antoni Wł.	24 V 1928	Zaborów	Zenon i Irena	Katolik
Barleben Jan	10 IX 1927	Wiesiołów	Henryk i Amanda	Luteranin
Lisiecki Jan	5 V 1927	Francja	Jan i Stanisława	Katolik
Karbowiak Adam	9 VIII 1926	Lesiszczec	Józef i Helena	Katolik
Mut Herman	11 XI 1926	Kupinin	Adolf i Wilhelmina	Luteranin
Krause Wilma	1 I 1928	Roztówek	Emil i Emma	Luteranin
Lewandowska Lucyna	24 VII 1928	Kupinin	Stanisław i Stefania	Katoliczka
Mut Fryda Elza	21 II 1927	Mała Wysoka	Fryderyk i Olka	Luteranka
Penno Irma	3 IX 1925	Wiesiołów	Michał i Wanda	Luteranka
Pufal Wanda Edyta	25 X 1925	Brzeziny	Edward i Emma	Luteranka
Falkenberg Maria Irena	1 XII 1927	Kupinin	Edward i Emma	Luteranka
Rzepka Janina	24 VI 1928	Grzegorzew	Stanisław i Helena	Katoliczka

^b Miejscowość w powiecie grodzieńskim

^c Miejscowość w powiecie grodzieńskim

Tabela 5. Oddział IV

Nazwisko i imię	Data urodzenia	Miejsce urodzenia	Imiona rodziców	Wyznanie
Grzelak Kazimierz	10 VII 1926	Kupinin	Józef i Weronika	Katolik
Fritz Bruno	22 XII 1926	Mrowisko	Rudolf i Hulda	Luteranin
Penno Leopold	15 XI 1925	Mrowisko	Emil	Luteranin
Mut Edmund	10 II 1925	Kupinin	Michał i Emma	Luteranin
Grzelak Jan	10 VI 1925	Kupinin	Józef i Władysława	Katolik
Fritz Artur	22 III 1925	Mrowisko	Rudolf i Hulda	Luteranin
Kmicik Henryk	19 V 1924	Kupinin	Józef i Marianna	Katolik
Alagierska Zenobia	27 I 1926	Wiesiołów	Bolesław i Janina	Katoliczka
Wojtczak Czesława	21 VII 1926	Wiesiołów	Franciszek i Kordula	Katoliczka
Just Feliksa	27 XI 1926	Sobótka	Edmund i Leokadia	Babtystka
Meksa Jadwiga	15 I 1926	Kupinin	Józef i Rozalia	Katoliczka
Falkenberg Melania	8 XII 1925	Kupinin	Edward i Emma	Luteranka
Falkenberg Lili Ruta	6 IX 1925	Wiesiołów	August i Berta	Luteranka
Schindel Adela	5 IV 1925	Wiesiołów	Fryderyk i Olga	Luteranka
Buchholz Fryda	15 XII 1924	Wiesiołów	Wilhelm i Emma	Luteranka
Krimm Franciszka	7 I 1925	Cremmery ^d	Maria	Katoliczka
Grzelak Stefania	4 VI 1924	Kupinin	Józef i Weronika	Katoliczka
Kaschub Irmgarda Edyta	7 VIII 1925	Łódź	Julianna	Luteranka

^d Miejscowość w pobliżu Metz we Francji

Jak widać z powyższego do szkoły w Wiesiołowie uczęszczali przedstawiciele trzech wyznań – katolickiego, luterńskiego i baptystycznego, z czego z tego ostatniego

zaledwie dwie osoby. Nie odnotowano wówczas uczniów wyznania mojżeszowego, a było to najprawdopodobniej spowodowane faktem, że Żydzi w większości zamieszkiwali w miastach i miasteczkach, niezwykle rzadko na wsiach.

W styczniu 1937 r., a dokładnie rzecz ujmując 16 tegoż miesiąca odbyła się ostatnia przed likwidacją wizytacja szkoły przeprowadzona przez inspektora szkolnego Stefana Ubysza. Trwała ona od godziny 8.15 do 13.00. W jej ramach przeprowadzone zostały hospitacje lekcji: geografii (w klasie III i IV), historii (w klasie IV), arytmetyki (w klasie III i IV). We wszystkich klasach badano poziom naukowy, stan prac pisemnych. Na koniec omówione zostały wyniki z hospitacji, a także udzielono szeregu wskazań metodycznych³².

Na początku sprawozdania inspektor scharakteryzował placówkę następująco:

szkoła posiada (...) dość dobre warunki lokalowe. Z pomocy naukowych brak obrazów i okazów. Szkoła nie wykazuje dążenia do zdobywania pomocy naukowych. Boiska do ćwiczeń cielesnych i ogródka w szk. brak. Jest tylko mały ogródek kwiatowy. Szkoła prenumeruje 1 egz. Płomyka i Szkolną Gazetkę Ścienną. Biblioteka liczy 130 książek, przeważnie starych, częściowo zniszczonych. W szkole nadal pracuje p. August Falkenberg. Do szkoły uczęszcza 67 dzieci. Frekwencja dość dobra. W dniu wizytacji brakowało 4³³.

Jeśli chodzi o poziom naukowy szkoły, to w przypadku klas pierwszej i drugiej czytanie, pisanie i rachunki określił inspektor na poziomie dostatecznym. Zwrócił uwagę, że w klasie pierwszej dzieci mają pewne opóźnienia związane z realizacją materiału w zakresie czytania, i że piszą niestarannie. Z kolei w przypadku klasy III i IV dzieci czytały i pisały na poziomie dostatecznym. Zauważył także, że:

w zakresie zaś innych przedmiotów nauczania, a także w zakresie działu „mówienie” z jęz. polskiego wiadomości dzieci w kl. III i IV niedostateczne. Trudno od dzieci coś wydobyć. Są mało rozgarnięte i zupełnie niewdrożone do samodzielnej pracy. Metody nauczania w szkole wadliwe. Dzieci uczą się przeważnie na pamięć, pomocy naukowych brak, wycieczek i lekcji w terenie nie stosuje się zupełnie. W pracy nauczyciela brak planowości i należytego przygotowania się do lekcji. Rozkład materiału nauczania, zapisy przerobionych lekcji w dzienniku i przeprowadzone lekcje są w rozbieżności. Rozkład materiału nauczania jest też ogólnikowy i nie przewiduje zupełnie wielu rodzajów ćwiczeń w mówieniu i pisaniu, przez program przewidzianych³⁴.

Nawiązał też do zaleceń poprzedniej wizytacji, która odbyła się trzy lata wcześniej (a o której wyżej wspomniano) i powtórzył zasadniczo poprzednie zalecenia, podkreślając, że poprawie przez ten okres uległa kultura życia codziennego w szkole. Nadal jednakże należało między innymi udoskonalić metody nauczania, przygotować się gruntownie do lekcji czy organizować wycieczki w teren i gromadzić pomoce naukowe. Nauczyciel miał zadbać także o podniesienie poziomu swoich umiejętności merytorycznych i dydaktycznych poprzez dokształcanie się³⁵.

Prawdopodobnie zalecenia te nie zostały również zrealizowane, bowiem szkoła została zlikwidowana. Decyzja o likwidacji szkoły w Wiesiołowie zapadła na posiedzeniu Rady

³² ASPK, ASPW, Sprawozdanie z wizytacji 1-kl. Publicznej Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie, gm. Karszew.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

Szkolnej Powiatowej w Kole, w dniu 26 października 1938 r. Sprawę tę referował na owym posiedzeniu inspektor szkolny Jan Rygiel, a Rada postanowiła:

Zlikwidować szkołę 1-no klasową w Wiesiołowie, gminy Karszew wskutek włączenia tej miejscowości do szkoły wyżej zorganizowanej w Karszewie³⁶.

W zasadzie Rada zaakceptowała jedynie zarządzenie inspektora szkolnego z dnia 29 kwietnia 1938 r. Na mocy tego zarządzenia nastąpiło przekazanie majątku. Kierownik szkoły w Wiesiołowie przekazał kierownicze szkoły w Karszewie całe mienie ruchome, które według protokołu przekazania obejmowało następujące elementy:

1. Stół dla nauczyciela
2. Tablica ścienna
3. Tablica stojąca
4. 20 ławek uczniowskich dwuosobowych
5. Wieszak
6. Przybory do mycia: podstawa, miednica, 2 wiadra, taboret, kubek
7. Żelazna wycieraczka
8. Kosz do papieru
9. Spluwaczka
10. Szafa szkolna
11. 2 globusy
12. 20 obrazów z historii świętej
13. 4 obrazy przedstawiające cztery pory roku
14. Termometr
15. Metr
16. Alfabet ruchomy
17. Waga z ciężarkami
18. Portret Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Prof. I. Mościckiego
19. Portret Marszałka J. Piłsudskiego
20. Godło Państwa polskiego
21. Krzyż
22. Mapa półkul politycznych
23. Mapa polityczna Polski Romera-Wąsowicza
24. Mapa fizyczna Polski Romera i Szumańskiego
25. Liczydło Borna
26. Liczydło stojące
27. Tablica wzoru fabrykacji ołówka
28. Tablica wzoru fabrykacji stalówek
29. Tablica wzoru fabrykacji obudówek
30. 2 programy nauki w publicznych szkołach powszechnych I i III stopnia z polskim językiem nauczania
31. Piłka nożna
32. Ekierka
33. Kompas

³⁶ ASPK, *Akta Szkoły Powszechnej w Karszewie* (dalej: ASPK), *Wyciąg z protokołu Rady Szkolnej Powiatowej w Kole*.

34. Metr metalowy
35. Tablica morska
36. 131 książek biblioteki szkolnej
37. Akta szkolne za lata 1919-1938
38. Pieczęć szkolna
39. Księgi i akta Towarzystwa P.B.P.S.P.
40. Papiery i materiały wartościowe T. P.B.P.S.P. na 30 zł 90 gr
41. Akta Koła Uczestników przy tut. szkole.

2. Budynek dawnej Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie. Stan obecny
Foto: Autor

Protokół został spisany 3 września 1938 r. Jak widać z jego zapisów, szkoła w Wiesiołowie była dość dobrze, jak na owe czasy zaopatrzona w pomoce naukowe i ogólne wyposażenie szkoły³⁷.

3. Budynek dawnej Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie. Stan obecny
Foto: Autor

³⁷ Tamże, Protokół.

Wtedy to właśnie przestała istnieć szkoła w Wiesiołowie. Jej uczniowie zostali przeniesieni do nowo wybudowanej szkoły w Karszewie, która była oddalona o dwa kilometry i wyżej zorganizowana. Po II wojnie światowej w budynku wiesiołowskiej szkoły działała przez długi czas świetlica wiejska. Dziś niestety budynek ten jest opuszczony, a nad częścią mieszkalną zawałił się dach. W ten sposób szkoła odchodzi powoli w całkowity niebyt i za kilka, kilkanaście lat ulegnie całkowitemu zapomnieniu.

PARCJALNE STUDIUM Z DZIEJÓW SZKOŁY POWSZECHNEJ W WESIOŁOWIE (1918-1938)

Słowa kluczowe: Wiesiołów, szkoła, dzieje, II Rzeczpospolita

Odtwarzanie dziejów szkolnictwa i oświaty w Polsce okresu II Rzeczypospolitej jest procesem ciągłym, mimo powstania już wielu opracowań szczegółowych i ogólnych. Nadal brak jest jednakże badań w węższym zakresie, jak choćby regionalnym. Wynika to przede wszystkim z braku dostępnych materiałów źródłowych. Paradoksalnie po wielu latach odnajdują się na przykład akta szkół czy nauczycieli w miejscach, w których ich być nie powinno. Tak odnalazły się akta szkoły w Wiesiołowie, które przechowywane były na strychu szkoły w Karszewie. Na ich podstawie możliwe było częściowe odtworzenie dziejów tej placówki obejmujących okres od 1918 do 1938 r., to jest do momentu likwidacji szkoły.

PARTIAL STUDY OF THE SCHOOL IN WESIOŁÓW (1918-1938)

Key words: Wiesiołów, school, history, the Second Polish Republic

Reconstructing the history of the education and the educational system in Poland during the period of the Second Polish Republic is a continuous operation, in spite of creating many detailed and general studies. Still there is the lack of examinations in a narrow range, like even regional ones. It is the result of the lack of accessible source materials. Paradoxically after many years the records of schools or teachers are found in places, in which they should not have been found. This way the records of the school in Wiesiołów were found in the attic of the school in Karszew. On the grounds of these it was possible to reconstruct partially the history of this institution covering the period from 1918 to 1938, it means the moment of the liquidation of the school.

Bibliografia:

Źródła:

Archiwum Szkoły Podstawowej w Karszewie,
Akta Szkoły Powszechnej w Wiesiołowie
Akta Szkoły Powszechnej w Karszewie

Opracowania:

Słownik wyrazów obcych, (2003), red. M. Bańko, Warszawa.